

КОМПАРАТИВІСТСЬКИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПЦІЙ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

Оксана Вікторівна ЧЕРВЯКОВА,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри військового права Військово-
юридичного інституту Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого,
<https://orcid.org/0000-0002-8144-1195>*

Військове право як наука, начальна дисципліна та галузь права України розвивається нерівномірно, маючи в своїй історії виключення з переліку напрямків наукових досліджень з 2000 року, зміна стратегії колективної безпеки з наданням Україні позаблокового статусу у 2010 році [1], подальше скорочення чисельності Збройних Сил України у 2012-2013 роках з 240 000 до 162 000 військовослужбовців, а також закономірне в контексті вказаних рішень – зменшення обсягів підготовки військових кадрів та наукових досліджень у військовій галузі.

Як показує практика, теза щодо перевищення пропозиції фахівців у сфері воєнної безпеки оборонних потреб держави була хибною, а описані дії влади на сьогодні є предметом кримінальних проваджень за фактом державної зради. До сьогодні частина територій Донецької та Луганської областей, Автономна республіка Крим є тимчасово окупованими, територіальна цілісність та недоторканість державних кордонів України порушені, чисельні порушення прав людини, міжнародного гуманітарного права (далі - МГП) супроводжують збройну агресію Російської Федерації проти України.

Усвідомлення реальних потреб сектору безпеки і оборони в Україні, необхідність відновлення суверенітету та територіальної цілісності, припинення спроби анексії АРК стали передумовами

розуміння хибності шляху перенесення досліджень з питань військового права та права національної безпеки в рамки інших спеціальностей (адміністративне право, міжнародне кримінальне право та кримінальне право України, інформаційне право тощо). І у 2018 році серед напрямків досліджень в рамках спеціальності 08 «Право» з'являється «Право національної безпеки, військове право». Тим самим започатковано новий етап розвитку відповідних наукових пошуків, результати яких використовуються і правотворчості, і у правозастосовній діяльності.

Одразу зауважимо, що військове право (англ. – Military Law), як окрема інституалізована галузь, існує в системі права таких країн Європи, як Бельгія, Данія, Франція, Німеччина, Італія, Люксембург, Нідерланди, Республіка Польща, Іспанія, Велика Британія. Про це, зокрема, свідчить комплексне компаративістське дослідження систем військового права європейських країн здійснене колективом німецьких авторів на замовлення Міністерства оборони Німеччини у 2000 році як передумова майбутньої гармонізації військового законодавства в ЄС [2; 3; 4]). Звернемо увагу, що дифеніційна ознака «військове» (англ. – Military) повинна бути відділена від поняття «воєнний» (англ. – War). Обидві ознаки повинні використовувати в рамках військового права та права національної безпеки з усвідомлення різниці понять 1) «військовий» як такий, що стосуються воєнної безпеки, військового обов'язку та військової служби; 2) «воєнний» як пов'язаний зі збройними конфліктами (у термінології МГП) чи воєнними конфліктами, розтлумаченими в законодавстві України як війна та збройний конфлікт (п. 4 розділу I «Загальні положення» Воєнної доктрини України [5]). Якщо звертаємося до міжнародних норм, то поняття воєнний закріплено при регулюванні однойменних злочинів як частини компетенції Міжнародного кримінального суду (ст. 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду – art. 8 «War crimes» Rome Statute of the International Criminal Court [6])

Отже, військове право – це галузь права, наука та навчальна дисципліна освітньо-професійних програм військової освіти в

Україні. І така інституалізація вимагає визначення предмету і методу, структури системи військового права України, принципів та інших основоположних характеристик разом з формуванням відповідного категоріально-понятійного апарату.

І одразу доводиться констатувати той факт, що у зв'язку з нестабільністю і перервами у розвитку військового права, зміною акцентів у наукових дослідженнях в рамках інших спеціальностей та інших особливостей формування вітчизняного військового права, питання єдності і сталості його концепції залишається відкритим для України. Тим більше цьому сприяють корінним чином змінені пріоритети України з проголошенням незалежності та перенесення військового права в рамки спеціальності 08 «Право» з площини військових наук. Хоча військове право з точки зору його дисциплінарних властивостей залишається одночасно багаторівневою міждисципліною між юридичною наукою та військовою наукою, а також інтегрованою дисципліною, породженою багатьма дисциплінами в системі юриспруденції [3, р. 51-75]. Отже, сучасні дослідження питань військового права доцільно проводити в рамках спеціальності 08 «Право».

При цьому необхідно враховувати чітке визначення пріоритетів національної безпеки України у вигляді конституційного закріплення стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [7], набуття Україною статусу ЕОР (Enhanced opportunity partner - Партнера з розширеними можливостями) та подальше закріплення у Стратегії національної безпеки України основними засадами її забезпечення: 1) стримування як розвиток оборонних і безпекових спроможностей для унеможливлення збройної агресії проти України; 2) стійкість як здатність швидкої адаптації до змін безпекового середовища при мінімізації зовнішніх і внутрішніх вразливостей; 3) взаємодію з ключовими іноземними партнерами, насамперед з Європейським

Союзом і НАТО та їх державами-членами, Сполученими Штатами Америки [8].

З урахуванням означених передумов та підстав розвитку військового права України відповідну дисципліну, науку та галузь права України доцільно визнати комплексною, інтегрованою, міждисциплінарною. Комплексність норм військового права як базової одиниці системи, проявляється в інституційному оформленні їх сукупності у дві основні підсистеми: публічно-правову та приватно-правову [9, с. 127]. Інтеграційний характер військового права проявляється у синтезі різних правничих наук і відповідних галузей права з відмінностями правової природи їх норм (адміністративні, кримінальні тощо) як різних дисциплін в системі юриспруденції. Міждисциплінарний багаторівневий характер має наслідком поєднання знань військових та юридичних наук.

Окрім названих особливостей військового права закордонні фахівці пропонують виділяти у структурі відповідної системи основне та міжнародне військово-правове право (англ. - «*coremilitary law*» and «*international military law*») [3, с. 109, 545], тим самим виділяючи воєнну безпеку держав та колективну безпеку як основоположні категорії для розмежування. Розмежування норм здійснюватиметься на підставі суб'єктів їх прийняття, сфери дії та юрисдикції суб'єктів, що ними керуватимуться. Наприклад, щодо регулювання відповідальності за воєнні злочини маємо Кримінальний кодекс України та Римський статут Міжнародного кримінального суду, що на їх основі суб'єкти працюють за принципом компліментарності.

Список використаних джерел:

1. Про засади зовнішньої і внутрішньої політики: Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text> (дата звернення : 30.11.2021)
2. European Military Law Systems / Edited by: Georg Nolte. 2003. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110907261>

3. Zhou J. (2019). *Fundamentals of Military Law. A Chinese Perspective*. Law Press China. Springer, Singapore. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-981-13-6248-4>
4. Ewers-Peters N. (2020). Brexit's implications for EU-NATO cooperation: Transatlantic bridge no more? *The British Journal of Politics and International Relations*. SAGE Publications. DOI: <https://doi.org/10.1177/1369148120963814>
5. Воєнна доктрина України : Указ Президента України від 24.09.2015 року № 555/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015#Text> (дата звернення: 30.11.2020).
6. Rome Statute of the International Criminal Court (Rome, 17 July 1998). URL: <https://www.icc-cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf> (дата звернення: 30.11.2020).
7. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Офіційний вісник України*. 2010. № 72/1. Спеціальний випуск. С. 15. Ст. 2598.
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 30.11.2020).
9. Шопіна І.М. Система військового права. Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики ХХІ століття : тези доп. учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 10 груд. 2019 р.) ; Наук.- дослід. ін-т публ. політики і соц. наук. Харків: НДІ ППСН, 2019. 204 с. С. 126-127.